

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха

Кафедра української літератури

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
з науково-педагогічної роботи

доц. Гусев С.О.

2021 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
З ФОЛЬКЛОРНОЇ ПРАКТИКИ**

підготовки бакалавра

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

Додаткової предметної спеціальності 014.021 Середня освіта (Мова і література (англійська))

Освітня програма Середня освіта. Українська мова і література, англійська мова))

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Спеціальності 035.01 Філологія. Українська мова та література

Додаткової спеціальності 014.02 Середня освіта (мови і літератури (польська))

Освітня програма Філологія. Українська мова та література. Середня освіта (мови і літератури (польська))

Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха

Вінниця – 2021 рік

Робоча програма з фольклорної практики для студентів за спеціальністю 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) з додаткової предметної спеціальності 014.021 Середня освіта (Мова і література (англійська)), за спеціальністю 035.01 Філологія. Українська мова та література з додаткової спеціальності 014.02 Середня освіта (мови і літератури (польська))

Мова навчання – українська

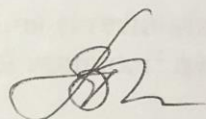
«27» серпня, 2021 року 26с.

Розробник: Віннічук А.П., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української літератури.

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри української літератури.

Протокол від «27» серпня 2021 року № 1

Завідувач кафедри
української літератури

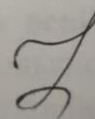
доц. Віннічук А.П.

«27» серпня 2021 року

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні навчально-методичної комісії факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха.

Протокол від «27» серпня 2021 року № 1

Голова навчально-методичної комісії факультету
філології й журналістики
імені Михайла Стельмаха

доц. Кухар Н.І.

Опис фольклорної практики

Робоча програма з фольклорної практики для студентів за спеціальністю 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) з додаткової предметної спеціальності 014.021 Середня освіта (Мова і література (англійська)), за спеціальністю 035.01 Філологія. Українська мова та література з додаткової спеціальності 014.02 Середня освіта (мови і літератури (польська)), укладена на основі Положення про проведення практики студентів у вищих навчальних закладах України, затвердженого наказом № 93 від 8 квітня 1993 року й зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 квітня 1993 року за № 35.

Фольклорну практику студенти проходять у другому семестрі. Загальна кількість годин 0,33 на студента.

Форма контролю – залік.

1. Мета, завдання, компетентності та програмні результати навчання

1.1 Мета: комплексне дослідження сучасного стану розвитку фольклору обраної місцевості.

1.2 Завдання фольклорної практики:

- поглиблювати знання студентів з української народної творчості;
- сприяти осмисленню ролі фольклору в житті народу;
- виробляти основні навички збирацької роботи й уміння проводити самостійні спостереження над побутуванням фольклору;
- ознайомлювати з особливостями життя й побуту творців і носіїв народної творчості;
- впливати на процес формування естетичних смаків студентів;
- збирати тексти усної народної творчості для включення їх у фольклорні збірники;
- поповнювати фольклорний архів кафедри української літератури.

- 2.3. Компетентності

- **2.3.1. Загальні компетентності:** *здатність до усвідомлення закономірностей становлення та розвитку українського фольклору; здатність до розуміння основних понять і категорій, пов'язаних із усною народною творчістю; здатність до аналізу поетикальних особливостей творів різних жанрів усної народної творчості.*

- **2.3.2. Фахові компетентності:** *розуміння художніх особливостей творів різних жанрів усної народної творчості; знання найбільш поширених та уживаних художніх засобів у творах усної словесності; уміння застосовувати набуті знання під час проходження фольклорної практики.*

- **2.4. Програмні результати навчання (за освітньою програмою):** знати основні теоретичні поняття з українського фольклору, школи і напрями фольклористики, особливості класифікації українського фольклору, особливості жанрової системи української усної народнопоетичної творчості,

жанрову специфіку окремих народнопоетичних різновидів, поетикальні особливості творів ліричних фольклорних жанрів, провідні мотиви й образи народних текстів, сучасні дослідження народнопоетичних жанрів.

2. Зміст практики

Фольклорну практику студенти проходять стаціонарно – за місцем проживання, – користуючись методичними вказівками зі збору текстів традиційного фольклору. Крім того, студенти можуть консультуватися з викладачем, який керує фольклорною практикою.

Методика роботи Рукописний або аудіо/аудіовізуальний запис текстів усної народної творчості проводиться у ході опитування інформантів – виконавців фольклору. Оптимальним варіантом є запис, що відбувається в умовах природного побутування усної народної творчості.
Звітна документація: 1. Індивідуальний звіт, що містить матеріали про виконання програми. 2. Папка з матеріалами.

Матеріально-технічне забезпечення. Фольклорна практика може проводитися із залученням диктофонів, фотоапаратів, відеокамер, комп'ютерів.

Фольклорна практика включає у себе кілька етапів:

I. Теоретична та технічна підготовка студентів.

Навчально-методична підготовка студентів до практики повинна починатися з ознайомлення за допомогою довідкової літератури, періодичних видань з історією місцевості, де буде проходити практика, з її соціально-економічним та культурним станом.

II. Власне практика. Збирання фольклорних матеріалів передбачає наступне:

1. Виявлення умов побутування фольклору в населеному пункті, у якому студент проходить практику. Пошук інформантів.

2. Укладання карти-схеми населеного пункту, на якій відзначаються цікаві об'єкти (пагорби, сакральні місця, вулиці та ін.).

3. Проведення записів фольклорних творів:

- знайомство з інформантами;
- запис відомостей про них, паспортизація народнопоетичних текстів;
- аудіо-, відеозапис текстів фольклору.

4. Розшифрування записів (записаний матеріал переноситься у день зустрічі з інформантом на папір із урахуванням особливостей діалекту).

III. Систематизація матеріалу. Студенти-практиканти під керівництвом викладача здійснюють оформлення записів фольклору, готують звіт про виконану роботу.

Обробка та систематизація записів фольклору.

Фольклорна практика передбачає комплексну обробку матеріалів у відповідності до сучасних правил архівного зберігання.

Мета:

- знайомство студентів із фольклорними записами та фольклорно-етнографічними відомостями;
- отримання навичок початкової обробки і систематизації текстів;

- отримання навичок аналізу зібраного матеріалу.

Завдання:

- укладання реєстрів аудіокaset, цифрових копій, зошитів, папок;
- розшифрування архівних аудіозаписів;
- укладання облікових карток архівних записів.

Зміст:

- перевіряється правильність оформлення матеріалів;
- письмово відтворюються записи, що зберігаються на цифрових носіях із дотриманням усіх особливостей мови виконавця;
- здійснюється опис змісту записів, укладаються реєстри, облікові картки, формуються жанрові колекції, електронні каталоги.

Звітна документація. Звітними документами є оформлені розшифровані записи, реєстр (див. додаток 8), облікові картки (див. додаток 9), укладені за наданим зразком на папері та в електронному вигляді. Уся звітна документація виконується чітко, тексти для картотеки творів передруковуються на комп'ютері.

Методичні вказівки студентам для проходження практики

Підготовка до фольклорної практики. Найважливішим етапом теоретичної підготовки студентів до фольклорної практики є лекційний курс «Історія української літератури Х – XVII століть і фольклор» (в частині **Фольклор**). Знайомлячись із основами фольклористики, студенти засвоюють поняття, необхідні збирачеві фольклору. При характеристиці специфічних рис народнопоетичної творчості викладач звертає увагу на усність і варіативність, вказує на необхідність запису творів у процесі їх виконання та фіксування всіх варіантів твору. Огляд історії фольклористики включає розповідь про методи та прийоми збирання матеріалу найбільш відомими науковцями минулого: В. Гнатюком, П. Чубинським, М. Сумцовим та ін. Аналіз провідних фольклорних жанрів неодмінно супроводжується вказівкою на особливості побутування їх зразків у наш час. Бажано зацентувати увагу на специфічних прийомах запису прислів'їв, приказок і загадок, оповідних творів, пісень. Водночас студенти знайомляться з рекомендованою літературою, список якої укладається з урахуванням програми практики. На практичних заняттях не лише перевіряється засвоєння окремих теоретичних положень, але й поглиблюється уявлення про місце фольклору в житті сучасної людини, даються рекомендації щодо виявлення й записування творів, від представників різних вікових, статевих і фахових груп населення. Перспективний прийом – моделювання різних ситуацій, що можуть виникати на фольклорній практиці. За наявності необхідних технічних засобів (магнітофон, диктофон, відеокамера) слід включати до практичних занять відпрацювання прийомів запису творів. Спочатку студенти вчать виділяти в тексті та фіксувати зразки народної фразеології, влучні вислови, образні порівняння, прислів'я та приказки, загадки, пізніше – записувати оповідувану повільним темпом казку або легенду, нарешті, при вивченні пісенних жанрів, розбившись на групи, тренуються в записі історичних і ліричних пісень, розшифруванні та правильному оформленні

власних записів. Протягом другого семестру на першому курсі може проводитися кілька факультативних занять:

1. Оглядова лекція «Обсяг і завдання фольклорної практики». Повідомляється про час проведення практики, її навчальну й наукову мету. Окреслюються вимоги до учасників практики, критерії, за якими оцінюється їхня праця. Особлива увага приділяється методиці та техніці запису текстів, найефективнішим прийомам пошуку виконавців і налагодженню контактів із ними.

2. Краєзнавча лекція «Історико-етнографічні особливості Поділля». Розповідається про історію місцевості, в якій працюватиме більшість студентів, дається оцінка сучасного стану економіки та культури регіону. Називаються імена відомих уродженців, насамперед письменників і науковців, які змалювали особливості побуту його населення.

3. Практичне заняття «Запис паремійних та оповідних творів». Студенти тренуються в записуванні прислів'їв, приказок, загадок, казок, легенд, переказів, анекдотів. Нагадуються принципи диференціації жанрів. Виробляється вміння записувати тексти вдвох і втрох.

4. Практичне заняття «Запис народних пісень». Повторюються принципи розрізнення ліричних, історичних, обрядових пісень, балад, коломийок. Показується, як відмінності між ними впливають на відмінності в їх записі. Студенти практикуються в записуванні зразків різних жанрів, звертаючи увагу на необхідність опису умов виконання обрядових пісень, фіксування різноманітних вигуків, емоційно забарвлених часток, повторів.

Організація фольклорної практики. Перед від'їздом на фольклорну практику обов'язково проводиться інструктаж з правил техніки безпеки та безпеки життєдіяльності, перевіряється знання цих правил практикантами, після чого вони розписуються в складеній за встановленою формою відомості. Студенти, які не ознайомилися з правилами техніки безпеки, до практики не допускаються. За кілька днів до від'їзду проводяться настановча конференція, на якій характеризуються наслідки підготовчого етапу практики, окреслюються головні завдання студентів на час збирання фольклору.

Підставою для оцінювання роботи практиканта є його індивідуальний звіт та зібрані матеріали.

Кінцевий етап практики – фольклорна конференція.

Збирання матеріалу. Важливою є організація першого дня практики. Студенти знайомляться з конкретними населеними пунктами, відвідують адміністративні установи, школу, бібліотеку, будинок культури, зустрічаються з представниками інтелігенції, з'ясовують їх ставлення до місцевої фольклорної традиції, отримують відомості про художню самодіяльність і її репертуар. Вагомим є знайомство з теперішніми чи колишніми учасниками художньої самодіяльності, особливо якщо самодіяльні колективи будували свій репертуар на місцевому матеріалі. Відразу ж треба зафіксувати прізвища інших самодіяльних артистів і надалі звертатися за допомогою насамперед до них як до людей, більш звичних

виступати перед аудиторією. Однак обмежуватися працею лише в цьому середовищі не можна – неминуче одержимо хибне уявлення про фольклор краю. Тому слід уже в перший день з'ясувати імена знавців творів різних жанрів, розпитуючи жителів про односельців, які вміють і люблять співати, знають багато загадок, приказок і прислів'їв, широко вживають їх у мові, охоче розповідають про колишнє життя, загалом вважаються майстрами цікавої оповіді. Спробуйте дізнатися і про менш відомих знавців обрядового фольклору, тих, хто буває на весіллях, хрестинах і похоронах, знає порядок їх проведення й твори, виконувані на них. Добре було б встановити, хто найкраще знає народні звичаї, прикмети, ходить колядувати та щедрувати. Не слід впадати в розпач, якщо цих відомостей ви дістанете мало або зовсім не дістанете. Уповдовж наступних днів знання про різних виконавців постійно доповнюватимуться. Головне – з першого дня налагодити контакти з населенням села (міста), обрати правильну лінію поведінки і належним чином зарекомендувати себе перед людьми. Обов'язковою вимогою до збирача є чуйність, ввічливість, гранична повага до співрозмовника, особливо людини літньої. Не слід штучно підлашуватися під манери виконавця; найменший фальш у мові та поведінці буде відчутий і тільки відштовхне від вас людину. У багатьох випадках треба вміти виявити витримку, терпляче вислухати розповідь про речі, які вас не цікавлять, щоб потім перевести розмову в потрібне річище. Позитивну роль, особливо в перші дні, відіграють при звертанні до виконавців рекомендації сусідів, знайомих, родичів. Загалом починати розмову з питань про фольклор, прохання заспівати, розповісти казку не рекомендується. Краще почати з бесіди на нейтральну тему, а вже потім поступово переходити до проблем побутування фольклору в селі (місті). Однак варто уникати спеціальної термінології, навіть самого слова «фольклор», часом незнайомого виконавцям. Найкраще спершу попросити заспівати або розповісти улюблені твори. Не можна зловживати часом і терпінням виконавця. Якщо помічаєте, що вже втомили його, поквартесь попрощатися, обов'язково домовившись про наступну зустріч. В окремих ситуаціях не завадить допомогти по господарству, що сприяє не лише ближчому знайомству з людьми, а й здобуттю їх поваги, без чого праця збирача буде малоефективною. Важливо якомога швидше подолати психологічний бар'єр між студентом і мешканцями обстежуваного населеного пункту, знайти своє місце в структурі колективу. Для цього треба виробляти в собі інтерес до його життя, минулого й сучасного, готовність прийти на допомогу, якщо виникне потреба. Врахуйте певні відмінності традиційних етичних норм українського селянина від норм, прийнятих у студентському середовищі. Дуже багато залежить від уміння правильно організувати працю. Зокрема, досвід показує, що перша половина дня найменш вдалий для запису час, бо виконавці здебільшого зайняті. Тому ранкові години краще присвятити переписуванню й упорядкуванню текстів, навчальним заняттям, опівдні ж приступити до виконання запланованого. Хотілося б звернути особливу увагу на потребу планування праці. Вирушаючи на зустріч з виконавцем, детально

продумайте, як краще побудувати бесіду, з яких питань почати і як перейти до записування. Певну допомогу в фольклористичній праці може надати «Питальник» (див. додаток 4), який орієнтує на якомога повніше охоплення матеріалу та водночас виділяє питання, що потребують докладнішої відповіді. Звичайно, безпосередньо під час праці з виконавцем послуговуватися ним недоречно, але при обдумуванні майбутньої розмови він цілком може бути використаний. Тільки пам'ятаймо, що питання тут формулюються в розрахунку на студента-філолога, а не пересічного носія фольклору, і в бесіді мають звучати по-іншому, простіше. Перегляньте «Питальник» та відберіть теми, з'ясування яких здається найперспективнішим. Щовечора після закінчення робочого дня необхідно підбивати підсумки виконаної за день роботи, аналізувати загальний хід практики та накреслювати завдання на наступний день. До цього часу в журналі фольклорної практики повинні бути записані назви зібраних творів (перші рядки пісень, умовні назви легенд, переказів, казок), вказана кількість прислів'їв, приказок, загадок, коротеньких пісеньок. Слід пам'ятати, що будь-який відбір з-поміж почутих творів вартих записування неминуче суб'єктивний, хоча ступінь і міра суб'єктивності залежать від кваліфікованості збирача. Адже, поділяючи твори на варті та не варті записування, ми свідомо викривляємо реальну картину побутування фольклору в селі (місті). Зафіксувати слід усе почуте, як ті твори, з якими зустрічаємося вперше, так і давно знайомі. Виняток становлять лише твори книжного, літературного походження. Часто трапляється один і той самий твір чути від різних виконавців. Записувати його на чернетку необхідно щоразу. Після цього різні варіанти зіставляються. Якщо відмінностей між ними немає зовсім або вони незначні, твір записується лише один раз, надалі ж тільки вказується після його назви: «Див дод.» (у цьому випадку назва не нумерується). Якщо ж відмінності є, твір записується двічі або кілька разів повністю і щоразу додається примітка: «Пор. з № ...». Хоч і не можна розрізняти щось більш або менш цінне для нас у сучасному фольклорі, все ж першорядну увагу треба приділити виявленню творів, які свідчать про найхарактерніші тенденції у розвитку народного мистецтва. Цікавою є і доля традиційних фольклорних жанрів у наш час, особливо жанрів, пов'язаних із віджилими формами суспільної свідомості (замовляння, обрядова поезія). До того ж потреба ретельного фіксування їх зразків посилюється швидким зникненням цих творів. І звичайно ж, серед записаних у першу чергу мусять бути твори найбільш високої художньої вартості, що відображають еталонний рівень розвитку фольклору. Коли вже ви одержали згоду на виконання творів, треба негайно, не відкладаючи цього на майбутнє, приступати до запису. Адже часто при повторній зустрічі усе доводиться починати спочатку, і пошуки підходу до виконавця можуть закінчитися безуспішно. Краще вже, навіть якщо часу обмаль, записати кілька творів або їх перші рядки, щоб потім продовжити працю з проханням перевірити, чи правильно записано та чи не пригадує співрозмовник їх продовження або інших пісень, переказів, казок. Запис мусить здійснюватися у природних

умовах: вдома, «на колодках» на вулиці, під час перепочинку в полі. Особливо це стосується обрядової поезії – купальських, петрівчанських, весільних пісень. Виконавець при цьому почуває себе певніше, невимушено та легше пригадує напівзабуті твори. Якщо обставини виконання відтворити неможливо, слід допомогти уявити їх якомога наочніше. Інколи допомагає присутність слухачів із числа місцевих жителів, родичів виконавця, які заохочують людину до співу чи розповіді, нагадують раніше чути від неї твори. Однак потреба цього виникає не завжди, часто слухачі, навпаки, заважають скептичними зауваженнями, демонструванням негативного ставлення до народних традицій. У кожному разі, якщо вже присутні сторонні особи, слід вивчати їхню реакцію, фіксувати зауваження, заохочувальні вигукі та інші вияви схвалення або осуду.

10 Багатолюдних хорів збирати не варто, бо це створює значні ускладнення в записі. Натомість бажано виявляти природні фольклорні колективи, групи людей, що регулярно збираються разом поспівати, поговорити. У цих колективах, як правило, запис проходить ефективніше, ніж в інших умовах, виконавці мають свій сформований репертуар, охоче пригадують гуртом маловідомі твори. Збирач повинен не тільки фіксувати тексти, але й виявляти природну традиційну обстановку навколо фіксованих фольклорних явищ. Зі слів виконавця треба записати, коли, за яких умов і у зв'язку з чим виконувався твір, які існували щодо цього обмеження. Якщо йдеться, наприклад, про весільну пісню, встановіть, у який період весілля вона співалася, до кого була звернена, чи співається вона зараз. Подібні деталі необхідні при записі всіх обрядових пісень. З'ясуйте, чи вірить виконавець в ефективність повідомлених ним замовлянь, у правдивість фантастичних та легендарних розповідей. Спробуйте дізнатися, які зміни відбулися у ставленні до творів різних жанрів за життя одного покоління: як проходило загадування загадок раніше та як проходить тепер, кому розповідалися раніше казки та хто слухає їх у наші дні тощо. Звертайте увагу на ігрові моменти при виконанні деяких творів. Слід змалювати танки, що супроводжувалися веснянками, вказати, чи не перевдягалися в маски колядники та щедрувальники, одним словом, з'ясувати, наскільки глибоко проникають у фольклор драматургічні елементи. Паралельно з виявленням фольклорних творів необхідно проводити й етнографічні спостереження. Повідомлені виконавцями деталі, що характеризують особливості побуту українського села, традиційні звичаї, обряди, необхідно відзначити у примітках до твору, вміщуваних наприкінці розділів. Ті ж розповіді, що мають самостійну художню цінність, можна включити до числа фольклорних записів серед оповідних творів. Правила записування текстів зводяться фольклористами до двох основних вимог: точність і документальність. Але кожна з них обіймає цілий комплекс положень. Під точністю запису мається на увазі насамперед гранично точне відтворення особливостей стилю виконавця. Безумовно виключається будь-яке редагування текстів, внесення доповнень, змін і виправлень. Запис мусить передавати всі особливості лексики виконавця. Діалектизми, русизми, вульгаризми не можна замінювати на літературні слова. Якщо значення того

чи іншого слова незрозуміле, попросіть витлумачити його та включіть пояснення до приміток. Особливо будьте уважними до архаїзмів, наявність яких свідчить про те, що текст набув своєї теперішньої форми кілька століть тому. Обов'язково зверніться до виконавця за поясненням змісту цих слів. Важливо також уникати нівелювання фонетичних особливостей місцевої говірки. Напевне, вживання фонетичної транскрипції не завжди доцільне та занадто обтяжливе для практикантів, але до максимально точної передачі звучання слів засобами української абетки завжди слід прагнути. Наприклад, пишемо «брАтіку», «ходяТ», «малЬОвала», якщо так вимовляються слова в селі чи місті. Коли наголос якийсь відрізняється від загальноприйнятого або коли одне слово в тексті наголошується по-різному, це треба обов'язково зафіксувати. Дещо складніше буває відобразити інтонацію виконавця. Можна запропонувати такий вихід: при записі «з голосу» передавати лише тривалість пауз, перевірити правильність передачі пауз, зачитавши текст виконавцеві, а вже потім, переписуючи текст начисто, правильно розставити розділові знаки. Обов'язково помічайте, де закінчується музична фраза; це допоможе при розбивці пісні на вірші (рядки) при переписуванні. Твір слід записувати повністю, включаючи повтори, вигуки, вставні слова та речення, зауваження виконавця. Для запису повторів фольклористи пропонують такий прийом: слово, словосполучення або речення, що повторюються, підкреслюються стільки разів, скільки виконуються. Наприклад: Та рано-раненько! Виряджай мене, ненько, хорошенько ... Категорично, забороняється записувати текст з пам'яті. Навіть найнатренованіша пам'ять не здатна зафіксувати всіх особливостей мовностилістичного оздоблення сюжету казки або ж інтонаційних відтінків виконання пісні. Саме тому обов'язковою вимогою до збирача фольклору є запис твору в момент його виконання, бо якою б досконалою не була пам'ять збирача, все ж він її може дещо забути, помилитися, неправильно поставити наголос. У тому разі, коли все ж текст відтворюється з пам'яті збирачем, то необхідно зробити примітку – **«текст записано з пам'яті»**. Звичайно, це породжує проблеми, пов'язані з неспроможністю студента встигати записувати співаний або оповідуваний у швидкому темпі твір. Однак ніколи не слід просити розповідати повільніше, або, тим більше, продиктувати текст. При цьому виконавець губиться, забуває деякі подробиці, випускає цілі фрази та взагалі спотворює текст, що, безумовно, шкодить записові. Вихід треба шукати в іншому: в оволодінні певними прийомами швидкого записування та в правильній організації праці. Насамперед розробіть систему зрозумілих для вас скорочень, які б дозволяли потім легко розшифрувати текст. Скорочувати варто найчастіше вживані слова, які в місцевому діалекті звучать так само, як і в літературній мові: «дівчина» «козак», «барвінок» тощо. Типові місця та повтори можна записувати лише один раз, а вже потім обмежуватися особливими позначками замість цих фраз або строф. Інколи, працюючи з виконавцем удвох або втрох, вдаються до колективного запису, при якому кожен фіксує певну чітко визначену частину тексту. Наприклад, один записує парні пісенні рядки, інший – непарні. Можна розподілити обов'язки: один працює з

магнітофоном; двоє записують пісні, двоє – паремійні й оповідні твори. У кожному випадку дуже важливо своєчасно зіставити записи, відтворити на їх основі текст і перевірити, наскільки правильно його зафіксовано, зачитавши виконавцеві. При записі на електронні носії інформації необхідно створити природню обстановку, щоб технічні засоби не заважали виконавцеві. Треба допомогти виконавцям зручно розміститися перед мікрофоном. Якщо записується хор, то необхідно пам'ятати, що мікрофон візьме голоси чотирьох- шести співаків, тому велику кількість виконавців записувати не треба. Люди зі слабкими та низькими голосами повинні знаходитися якнайближче до мікрофона. Найкраще, коли запис проводиться двома особами: один працює з технікою, а інший – спілкується з виконавцем. Під час запису можна чергувати виконання обов'язків. Під час підготовки до запису необхідно уточнити паспортні дані виконавця, з'ясувати, хто заспіває пісню, якщо мова йде про кількох виконавців. Збирач фольклору наговорює на носій інформації, хто починає пісню, її назву з визначенням побутової ситуації, за якої вона виконується. Паралельно з магнітофонним записом слід вести й рукописний, адже магнітофонний запис може виявитися неякісним. Тому обов'язково використовуються обидві форми фіксування тексту, а вже потім ручний запис звіряється з магнітофонним. У робочому зошиті для рукописного запису необхідно вказати номер носія інформації, сторони (диска), дату та місце запису, номер пісні, її назву, відомості про виконавця. Магнітофонні записи (особливо перший) необхідно прослухати з виконавцями; якщо ж запис вийшов неякісним або ж не сподобався виконавцеві, треба повторити запис, але старий невдалий запис не знищується. Кожен магнітофонний запис повинен починатися з повідомлення вихідних даних (паспорта), тобто, вказівки, де проводиться запис (область, район, село), прізвища, ім'я та ім'я по батькові, року та місця народження виконавця. Перед кожним твором необхідно вказати назву твору (якщо її нема – перший рядок) та жанр. Увечері після повернення або вранці наступного дня уважно перечитайте свої записи, подайте зведений текст за рукописним і технічним записом. Відзначте всі випадки неповної паспортизації, щоб наступного разу надолужити згаяне. У процесі співу чи розповіді ніщо не повинно заважати виконавцеві. Тому фольклористи одностайно застерігають від будь-яких запитань, зауважень, навіть непередбачених виявів своїх почуттів. Якщо ви не зрозуміли того чи іншого слова або фрази, не встигаєте записувати, почекайте, доки співрозмовник закінчить, а вже потім звертайтеся до нього за поясненнями. Кожен текст повинен бути паспортизований, що передбачає наявність таких відомостей: час і місце запису, прізвище збирача, прізвище, ім'я та по батькові виконавця, вік виконавця (вказати рік народження), національність, соціальний стан і фах, рівень освіченості, місце народження (якщо він звідкись приїхав) виконавця (див. додаток 5). Однак здобути ці відомості шляхом анкетування, 12 нехай і усного, у деяких випадках важко. У виконавця може з'явитися настороженість відносно занадто допитливих збирачів. Найкращий метод у цьому випадку – щира розмова, вияв

непідробного інтересу до долі людини, з якою ви говорите. Метою практики є не лише збирання текстів, а й вивчення умов побутування творів, спостереження над особливостями розвитку фольклору. Це зумовлює потребу не обмежуватися мінімальною інформацією про виконавців, необхідною для паспортизації творів, прагнути до докладнішого опису життя та характеристики особи виконавця. Біографічна довідка може бути різною за обсягом і формою (див. додаток 7). Обов'язковою є настанова на пошук витоків любові до мистецтва слова та джерел знайомства з творами. Важливо з'ясувати, в якому середовищі росла та виховувалася людина, як складалося її життя далі, від кого й де (в сім'ї, на виробництві, в школі) вчилася вона пісень, казок, загадок. Не завадить відзначити, яке місце цієї особи в сучасному житті села (міста): рівень громадської активності, авторитет поміж земляків, коло знайомств. Необхідно дати характеристику його (виконавця) як митця, змалювати манеру його виконання: темп оповіді, пози, жести, міміку, що він цінує в своєму репертуарі, якими зауваженнями супроводжує свою мову. Перед збирачем фольклору при підготовці нариса про виконавця, стоїть завдання виявляти граничну спостережливість і вміння виділяти риси своєрідності цієї людини як митця.

Обробка фольклорного матеріалу

Паспортизація текстів усної народної творчості. Твори усної народної творчості, зібрані упродовж практики, оформлюються у збірку фольклорних матеріалів. При її укладанні необхідно зважати на наступні правила: 1. Записи творів усної народної творчості оформлюються залежно від жанрової та видової належності. Віршовані жанри записуються з дотриманням членування тексту на вірші, з виділенням приспівів, строф. Прозові жанри записуються з виділенням абзаців, діалогів, прямої мови.

2. Текст кожної пісні, казки та творів будь-яких інших жанрів оформлюється на односторонньому білому нелінованому аркуші формату А 4.

3. Перед текстом у правому куті аркуша оформлюється паспорт запису. Він містить наступні відомості:

- область, район, населений пункт, у якому проводився запис;
- прізвище, ім'я та ім'я по батькові виконавця, а також рік, місце його народження, освіта, професія;
- дата запису;
- назва жанру;
- прізвище та ініціали збирача;
- номер носія інформації (диск), місце розташування на носії, порядковий номер звукозапису, якщо твір записувався за допомогою технічних засобів.

4. Кожен записаний текст повинен супроводжуватися коментарями (примітками). У них необхідно відзначити, за яких побутових умов виконувався твір, у який момент обряду. Також необхідно пояснити значення незрозумілих діалектних слів, місцеву назву жанру, якщо вона є.

5. На окремих аркушах оформлюється опис обрядів (від одного інформанта). Якщо такі відомості інформантом викладалися непослідовно, то при переписуванні їх можна об'єднати у тій послідовності, у якій вона запропонована у «Питальнику». Не слід об'єднувати відомості, отримані від різних інформантів.

6. Якщо текст виявився значним за обсягом і не вміщується на одному аркуші, то його необхідно продовжити на новому аркуші, а аркуші нумеруються. Вдруге писати паспорт на кожному пронумерованому аркуші не треба.

7. Твори малих жанрів можна оформлювати на одному аркуші, але тільки в тому разі, якщо вони зібрані від одного виконавця.

8. Кожен електронний носій інформації супроводжується реєстром, у якому записані назви творів та визначений їх жанр у тій послідовності, у якій вони записані на носії. Реєстр зберігається разом із носієм. Певну частину записаних творів становлять пісні, загадки, перекази тощо, не друковані раніше та невідомі науці. Це зобов'язує докласти всіх зусиль, щоб виявити ці твори, переписати їх за встановленою формою та передати до наукових закладів, що безпосередньо займаються фольклористичною роботою. На основі поданих робочими групами зошитів укладаються добірки текстів для шкільних кабінетів української літератури, краєзнавчих музеїв, будинків народної творчості. Твори, вміщені у збірки, каталогізуються. На кафедрі української літератури формується картотека цих творів.

Звітна документація Звітна документація, що складається зі *звіту* та *папки матеріалів*, подається до складання заліку з фольклорної практики на кафедру історії української літератури у прозорій пластиковій теці (див. додаток 2).

Папка матеріалів. Зібрані під час практики тексти переписуються на односторонні білі неліновані аркуші формату А 4. На титульній сторінці збірки чітко виписується рік проходження практики, позначається час і місце проходження практики, вказуються прізвища учасників запису (робочої групи) (див. додаток 2). У збірці нумеруються сторінки. Кожен текст незалежно від обсягу має свій порядковий номер. 15 Збірку фольклорних матеріалів відкриває історично-етнографічний нарис. У ньому характеризується населений пункт, де проходила практика. Подаються коротка історія села (міста), опис його географічного становища, сучасного розвитку економіки та культури. Тут можна наводити різноманітні відомості, що дають уявлення про життя населеного пункту: наскільки велика відстань до обласного (районного) центру, інших міст, чим займаються мешканці, хто вони за національністю, яка вікова група переважає тощо. Можна подати карту-схему населеного пункту з позначенням визначних місць. Матеріал групується за принципом персоналій. На початку кожного розділу вміщується «портрет» виконавця (див. додаток 7), потім переписуються почуті від нього твори, завершують розділ коментарі та примітки до текстів. Працюючи над портретом інформанта, збирачеві фольклору необхідно пам'ятати, що він створює характеристику знавця фольклору. Тому біографія

виконавця може бути важливим доповненням до загальної картини побутування фольклору. Усе, що говоритиме виконавець про твір, варто навести у коментарях:

- жанрову належність (за визначенням виконавця);
- ставлення самого виконавця до твору;
- побутові умови, в яких виконується твір;
- записано твір за спогадами чи він активно виконується;
- де, від кого перейняв виконавець свої твори;
- чому, як правило, виконується твір. Крім того, варто змалювати

обряди, ритуальні дії, з якими пов'язуються виконувані твори, пояснити діалектизми та рідковживані слова. Твори, уміщені у збірці, мають наскрізну нумерацію. Послідовність запису творів у збірці фольклорних матеріалів має бути наступною:

1. Календарно-обрядові пісні (колядки, щедрівки, посівальні пісні, веснянки, русальні, купальські, петрівчанські, жнивні пісні).
2. Родинні-обрядові пісні (весільні пісні; пісні, виконувані на родини та хрестини; голосіння).
3. Замовляння (лікарські, любовні, промислові).
4. Загадки.
5. Прислів'я та приказки.
6. Казки (про тварин, чарівні, соціально-побутові).
7. Легенди (космогонічні, зоогонічні, топонімічні, історичні та героїчні, демонологічні, християнські).
8. Перекази та оповідання.
9. Анекдоти.
10. Історичні пісні.
11. Ліричні пісні (соціально-побутові, родинно-побутові, гумористичні та сатиричні).
12. Балади (фантастичні, соціально-побутові, історичні).
13. Короткі пісеньки (коломийки, частушки, приспівки, дрібушки, козачки).
14. Народна драма (вертеп, «коза»).
15. Дитячий фольклор (колискові пісні, забавлянки, заклички, примовки, прозивалки, небилиці, скоромовки, лічилки).

Наприкінці збірки вміщуються два покажчики: перший – «Виконавці фольклорних творів. Персоналії», другий – «Зміст». У першому вказуються сторінки, на яких знаходяться твори, записані від певного виконавця, коментарі до них і відомості про виконавця.

Наприклад: Кравченко Н.І.

Характеристика виконавця.....10-12

Казки 13-17

Перекази 17-18

Ліричні пісні 19-25

Примітки 25-27

Зміст характеризує жанрову структуру зібраного матеріалу.

Прізвища виконавців тут не згадуються, наводяться лише порядкові номери творів різних жанрів у визначеній вище послідовності. Наприклад: Загадки 5-7, 13-17, 92-93, 136

4. Рекомендована література

Основна

1. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. – 3-тє вид / М. Лановик, З. Лановик – Київ : Знання-Прес, 2005. – 591 с.
2. Руснак І. Український фольклор: Навчальний посібник / І. Руснак – Київ: Академія, 2010. – 300 с.
3. Українська фольклористика. Довідник / Укладання і загальна редакція Михайла Чернопиского / М. Чернопиский – Тернопіль : Підручники і посібн., 2008. – 448 с.

Додаткова

1. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях: Космогонічні українські народні погляди та вірування / Вступ. стаття В.Шевчука / Г. Булашев – Київ : Довіра, 1993. – 414 с.
2. Віннічук А. Український фольклор. Вінниця, ТОВ «Твори», 2018. 124 с.
3. Войтович В. Сокіл-Род. Легенди та міфи стародавніх українців / В. Войтович – Рівне : Оріана, 1997. – 332 с.
4. Войтович В. Українська міфологія / В. Войтович – Вид. 2-ге, стереотип. – Київ: Либідь, 2005. – 664 с.; іл.
5. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис у 2 томах. Київ: Оберіг, 1991 / О. Воропай – Т. 1. – 450 с; Т.2. – 445 с.
6. Головацький Я. Виклади давньослов'янських легенд або міфологія укладена Я.Ф. Головацьким / Я. Головацький – Київ : [б. в.], 1991. – 93 с.
7. Грушевський М. Історія української літератури: В 6 т. 9 кн. – Т.1 / М. Грушевський – Київ:1993. – 392 с.
8. Дмитренко М. Українська фольклористика: Акценти сьогодення / Розвідки, статті / М. Дмитренко – Київ: В-во «Сталь», 2008. – 235 с.
9. Давидюк В. Українська міфологічна легенда / В. Давидюк – Львів : Світ, 1992. – 176 с.
10. Думи. Історико-героїчний цикл: Збірник / Вступ. ст. М.Стельмаха / Думи – Київ: [б. в.], 1982. – 159 с.
11. Дунаєвська Л. Українська народна казка / Л. Дунаєвська – Київ: [б. в.], 1987. – 127 с.

12. З живого джерела. Українські народні казки в записах, переказах та публікаціях українських письменників / Упоряд., літер. обробка, вступ. стаття та приміт. Л. Дунаєвської / Л. Дунаєвська – Київ: [б. в.], 1990. – 512 с.
13. Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості / Закувала зозуленька – Київ: «Веселка», 1998. – 500 с.
14. Калинова сопілка. Антологія української народної прозової творчості / Калинова сопілка – Київ: «Веселка», 1998. – 502 с.
15. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні: У 2-х книгах, 4-х томах / С. Килимник – Кн. 1. – Київ: «Обереги», 1994. – 400 с; Кн. 2. – 528 с.
16. Костомаров М. Слов'янська міфологія / М. Костомаров – Київ: «Либідь», 1994. – 283 с.
17. Плісецький М. Українські народні думи. Сюжети і образи. – Київ: «Веселка», 1994. – 364 с.
18. Руснак І. Думи та історичні пісні: Тексти та їх інтерпретація / І. Руснак – Кіровоград: «Степова Еллада», 1999. – 96 с.
19. Скуратівський В. Дідух: Свята українського народу / В. Скуратівський – Київ: Освіта, 1995. – 272 с.
20. Українські замовляння / Упор. М. Москаленко – Київ: [б. в.], 1993. – 309 с.
21. Українські народні пісні та думи. – Київ: [б. в.], 1992. – 96 с.
22. Українські перекази – Київ: Довіра, 1992. – 134 с.
23. Українські січові стрільці у піснях / Вступ. ст. Левченка О. / О. Левченко – Тернопіль, 1991. – 112с.

5. Інформаційні ресурси

Освітній онлайн-ресурс

<http://litmisto.org.ua/>

Електронна бібліотека українського фольклору

<http://www.utoronto.ca/elul/Main-Ukr.html>

Гуманітарний архів «Антропос»

<http://www.anthropos.net.ua/jsui/>

Архів журналу «Народознавство»

http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sch/texts.html

Архів журналу «Усна народна творчість » <http://unt.com.ua/archive>

6. Бази практик

Студенти проходять практику за місцем проживання.

7. Організація і керівництво практикою

Керівництво практикою здійснюється викладачем кафедри, який перед початком практики проводить настановчі заняття, під час яких студенти отримують завдання та методичну допомогу щодо проходження практики :

- оглядова лекція «Обсяг і завдання фольклорної практики»;
- краєзнавча лекція: «Історико-етнографічні особливості Поділля»;
- практичні заняття: «Запис паремійних та оповідних творів»,
«Запис народних пісень»;
- настановча конференція;
- підсумкова фольклорна конференція.

8. Підведення підсумків

Матеріали практики оформляються й подаються на перевірку в спеціальній папці, оформленій відповідно до ряду вимог:

- титульна сторінка оформляється відповідно до стандартів (додаток №...);
- папка вміщує нарис, що являє собою історико-етнографічну характеристику села, містечка чи міста, де проходила практика;
- кожна сторінка папки нумерується, кожен текст має свій порядковий номер і паспорт, який оформляється за усталеним зразком (додаток №). Якщо матеріали записуються від однієї людини, то основні дані паспорта заповнюються один раз. Тексти фольклорних творів супроводжуються коментарями, в яких студенти зазначають ставлення мовця до твору, характеризують умови, в яких він виконується, вказують наскільки активно побутує конкретний твір у певній місцевості;
- матеріали систематизуються за жанрами, а в межах жанру – за виконавцями;
- кількість творів є визначеною, відтак це є визначальним при оцінюванні роботи студента (додаток №);
- обов'язковим є написання звіту, в якому варто дати відповідь на такі питання:
- терміни фольклорної практики, де вона проходила, які історико-етнографічні особливості місцевості;
- від якої кількості виконавців було зроблено записи; їх вікова характеристика; чи багато серед них чоловіків, дітей;
- який репертуар виконавців старшого покоління, середнього, молодшого; в чому відмінність між репертуарами виконавців різних вікових груп;
- яке ставлення різних вікових груп населення до фольклору, до сучасної естради, чим це викликано;
- що є джерелом знань фольклорних творів (місцева традиція, школа, книги, радіо, телебачення тощо);

- чи відбуваються в цій місцевості обрядові свята;
- чи є в цій місцевості фольклорні колективи;
- чи є твори, виникнення яких виконавці пов'язують із місцевою історією й побутом;
- який вплив на місцеву фольклорну традицію мають книги, радіо, телебачення, будинок культури;
- хто бере участь у художній самодіяльності (вікова характеристика учасників), які фольклорні твори виконуються, який зв'язок художньої самодіяльності з місцевим репертуаром;
- чи існують масові форми пропаганди фольклорного мистецтва (фольклорні свята, фольклорно-етнографічні концерти, огляди-конкурси фольклорних колективів, фестивалі народної пісні...);
- яке місце займає традиційний фольклор у молодіжних пісенниках, чи виконуються ці пісні власником альбому;
- особисті враження студента від фольклорної практики.

Якщо під час практики було використано технічні засоби, то фотографії, диски з відповідними позначками додаються до папки. На фотографіях потрібно зазначити прізвища, імена, по батькові людей, які на них зображені, місце, де зроблено знімок, час, фіксований на ньому. На дисках вказуються назви фольклорних творів, паспорти записуються на диск.

Матеріали практики подаються студентами у визначений кафедрою термін.

Завершальним етапом практики є підготовка і проведення звітної фольклорної конференції, на якій студенти мають представити кращі зразки зібраного й дослідженого матеріалу.

9. Шкала оцінювання: сто балова, ECTS, розширена

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за розширеною шкалою
		<i>Для екзамену, заліку, курсової роботи, практики</i>
90-100	A	ВІДМІННО
80-89	B	ДУЖЕ ДОБРЕ
75-79	C	ДОБРЕ
60-74	D	ЗАДОВІЛЬНО
50-59	E	ДОСТАТНЬО
35-49	FX	НЕЗАДОВІЛЬНО З МОЖЛИВІСТЮ ПОВТОРНОГО СКЛАДАННЯ
1-34	F	НЕПРИЙНЯТНО З ОБОВ'ЯЗКОВИМ ПОВТОРНИМ ВИВЧЕННЯМ ДИСЦИПЛІНИ

Оцінка за шкалами ECTS, стобаловою, розширеною	Рівень досягнень студента	Критерії оцінювання
A 90-100 Відмінно	Високий	Папка зі звітними матеріалами оформлена відповідно до вимог, кількість творів максимальна (96-98), твори є автентичними, всі записані зразки паспортизовано. Всі матеріали записано на електронні носії.
B 80-89 Дуже добре	Високий	Папка зі звітними матеріалами оформлена відповідно до вимог, кількість творів – не менше 80 (B), не менше 70 (C); твори є автентичними, всі записані зразки паспортизовано. Всі матеріали записано на електронні носії.
C 75-79 Добре	Достатній	
D 60-74 Задовільно	Задовільний	Папка зі звітними матеріалами оформлена відповідно до вимог, кількість творів не менше 50 (D), не менше 40 (E), твори є автентичними, всі зразки паспортизовано. Наявні електронні носії.
E 50-59 балів ДОСТАТНЬО	Низький	
F _x 35-49 балів НЕЗАДОВІЛЬНО	Незадовільно	Наявна папка зі звітними матеріалами, кількість творів менше 50, часткова паспортизація. Така документація віддається на доопрацювання.
F 0-34 балів НЕПРИЙНЯТО		Студент володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на елементарному рівні, має уявлення про зміст окремих розділів.

**Розподіл балів, які отримують студенти
за виконанні завдання практики**

№ з/п	Завдання, передбачене програмою практики	Кількість балів
1.	Письмовий звіт	10
2.	Інформаційне наповнення та оформлення папки	75
3.	Участь у звітній конференції	15
	Загальна кількість балів	100

Додаток 4. Приблизний питальник по збиранню фольклору ***Календарно-обрядова поезія***

1. Як відзначалися в давнину святки (24 грудня - 6 січня) в цій місцевості? Запишіть розповідь.
2. Як проходив святвечір, які обряди пов'язувалися з ним (наприклад, перенесення куті на покуть, залишення одного вільного місця за столом, настилання під обрус сіна)? Що говорилося при цьому?
3. У які дні прийнято було колядувати, в які щедрувати? Який був склад групи колядників (кількість, вік, стать)? Як розподілялися обов'язки між ними: чи був берега, міхоноша? Чи були серед колядників ряджені? Чи не виконували вони якихось сценок? Що носили з собою колядники?
4. Підійшовши до хати, питали дозволу колядувати чи ні? Як формулювалося питання?
5. Пісня виконувалася під вікнами чи в приміщенні? Співалася одна пісня для всіх членів сім'ї чи колядки адресувалися персонально господареві, господині, парубкові, дівчині? Запишіть їх тексти.
6. Якими формулами колядники дякували за обдарування? Які формули погроз на випадок поганого обдарування були відомі?
7. Чи практикується колядування та щедрування зараз? Як воно проходить?
8. Чи відомий звичай засівання (посипання)? Які пісні виконували посипальники? Що примовляли при засіванні?
9. Як проходила зустріч весни, які обряди справлялися та в які дні, які пісні співалися, коли, де? Чи розігрувався зміст пісень?
10. Які обрядові дії супроводжували початок оранки, сівби, вихід худоби на пасовисько, які словесні формули вони включали? Які примовляння та пісеньки виконувалися під час першого весняного грому, дощу?
11. Чи відзначався якимось «русальний тиждень», «русальний великдень», з якими віруваннями вони пов'язані, які пісні виконувалися в ці дні?
12. Які обрядові дії характерні для дня Івана Купала: чи не було звичаїв розкласти вогнище, стрибати через вогонь, пускати вінки на воду, прикрашати дерево, купатися в річці?
13. Які пісні супроводжували ці обряди, чи співалося про Марену, Купала, Кострубонька, чи виконувалися жартівливі пісні у формі змагання між хлопцями та дівчатами?
14. Чи пов'язувалися якісь обряди зі святом Петра та Павла, які пісні виконувалися при цьому?
15. Як починалися та закінчувалися жнива, які обряди при цьому справлялися, чи використовувалися спеціальні замовляння?
16. Які твори виконувалися на початку жнив і після їх завершення раніше й які виконуються тепер? Чи співалися пісні під час праці в полі?

Родинна обрядова поезія

17. Які обрядові дії супроводжували народження дитини, чи справлялися родини та хрестини, які пісні на них виконувалися, які формули супроводжували принесення подарунків?

18. Які обряди та замовляння супроводжували перше купання дитини, одягання, покладення до колиски, пострижини, випадання зуба?

19. Як проходило сватання, кого кликали в старости, чи використовували старости в розмові алегоричні прийоми ловлі куниці, купівлі-продажу телички, ягниці? Якими словами батьки благословляли молодих? Чи співали на сватанні пісень?

20. Чи був звичай робити оглядини, як вони проводилися?

21. Як відбувався обряд заручин, чи виголошували старости ритуальні промови, яких пісень співали?

22. Як проходило бгання та випікання короваю, шишок, які обряди були з цим пов'язані, які пісні виконувалися коровайницями?

23. Коли й як плели вінки та гільце (вильце), яких пісень при цьому співали?

24. Як запрошували молоді гостей на весілля, чи співалися при цьому пісні, які саме?

25. Як проводилося розчісування коси перед весіллям та на дівич-вечір? Записати пов'язані з цими обрядами пісні.

26. Розповісти про обряди дня шлюбу, записати пов'язані з цими обрядами пісні, виконувані світилками, дружками, боярами, свахами.

27. Які обряди справлялися в наступні дні весілля (перезва, циганщина тощо), які пісні виконувалися в цей час?

28. Як називалися учасники весілля з боку молодого та молодої (бояри, дружки, світилки, старости тощо), в чому полягали їх функції?

29. Чим відрізняється сучасне весілля від традиційного, коли припинили справляти весілля по-старовинному, яке ставлення до традиційних обрядів молоді, середнього та старшого покоління, чи є в селі люди, що добре знають старовинне весілля?

30. Які обряди проводилися при проводах до війська, чи зустрічалися рекрутські голосіння, пісні, співвіднесені з проводами до війська? Як проводжають до армії зараз?

31. Які обрядові дії супроводжували похорон і поминки, з якою метою та в якій послідовності вони справлялися?

32. Як називалися «смерть», «домовина»? Які в обстежуваній місцевості є прикмети, пов'язані зі смертю або з поховальним обрядом?

33. Чи завжди голосять родичі померлого, чи запрошуються (запрошувалися раніше) плакальниці?

34. Чи розрізняються голосіння за померлим (батьком, матір'ю, братом, сестрою)? Чи називається померлий на ім'я у голосіннях?

35. Коли й як прощалися з померлим? Чи був звичай передавати з померлим уклін «на той світ»?

36. Які ритуальні дії були обов'язковими, доки померлий знаходився у домі? Чи були звичаї завішувати дзеркала, відчиняти ворота та інше? Яке значення цих дій?

37. Який ритуал зборів померлого? Що збирали «в дорогу» і для чого? Що клали в труну та з якою метою? Із яких елементів складається костюм померлого? Хто наряджав померлого?

38. Які ритуали супроводжували поминки? Які страви були обов'язковими на них? Чи співалися під час поминок якісь пісні?

39. Чи існує звичай відзначати дев'ятий, сороковий чи інші поминальні дні? Як і чому їх відзначають? Чи ходять на могилу в ці дні? Чи носять на цвинтар їжу та яку, з'їдають її самі чи залишають?

40. Чи голосять при відвідуванні могил родичів у поминальні дні, які голосіння використовують?

41. Як довго триває жалоба за померлим? Чи був спеціальний одяг для днів жалоби?

42. Які легенди, перекази існують у населеному пункті, пов'язані з померлими? Чи існують якісь обереги від померлих?

43. Чи зустрічається звичай голосити на похоронах, коли та хто голосить, від кого вчилися голосити, який ступінь імпровізації голосінь, які голосіння знає співрозмовник?

Замовляння

44. Як пов'язані замовляння з календарними та родинними обрядами, з народною медициною?

45. Які замовляння, на думку виконавців, були шкідливими, а які корисними; які замовляння «охороняли» від хвороб і нещастя, які «лікували» тварин, допомагали людині в господарському й громадському житті?

46. Чи користуються замовляннями зараз, яке ставлення до них?

Загадки

47. Чи існували певні умови, норми й обмеження, пов'язані з місцем загадування, з числом учасників, з порядком загадування та відгадування; чи були статеві та вікові обмеження для учасників, чи існував спеціальний віковий репертуар загадок?

48. Які зустрічаються загадки про навколишню природу, явища природи, тваринний та рослинний світ?

49. Які зустрічаються загадки про саму людину, її фізичну природу, їжу, житло, домашній інвентар, речі повсякденного вжитку?

50. Які зустрічаються загадки про трудовий процес, господарство, інвентар, знаряддя виробництва, техніку та засоби пересування?

51. Які зустрічаються загадки про освіту, шкільне виховання, абстрактні, загальні, умовні та збірні поняття (думка, тиждень, апетит тощо?)

52. Чи відомі виконавцям казки, календарно-обрядові пісні та інші жанри фольклору, що містять у собі загадки?

53. Чи використовувалися загадки на весіллі?

Прислів'я та приказки

54. Як виконавці визначають прислів'я та приказки та для чого вживають їх у мові; чи існують місцеві назви прислів'їв та приказок?

55. Чи збереглися прислів'я та приказки, що відобразили соціальний антагонізм?

56. Які прислів'я та приказки втілюють народне ставлення до рідної землі, праці, науки й освіти?

57. Чи зустрічаються прислів'я та приказки про хоробрість, вірність у дружбі, чесність, про кохання?

58. Чи зустрічаються жартівливі прислів'я та приказки, твори про зрадників, боягузів, скупих, хвальків, базік, ледарів, п'яниць, носіїв інших вад?

59. Чи зустрічаються прислів'я та приказки на сучасну тематику, чи є серед них прислів'я та приказки літературного походження, які їх джерела (усна традиція, книжки, радіо, кінофільми)?

Казки

60. Коли, в яких побутових умовах і кому розповідалися казки раніше та що змінилося в наш час?

61. Як казкар ставиться до того, що розповідає, як розуміє значення казок, мету їх виконання? Які казки йому більше подобаються, як це впливає на його репертуар?

62. Чому виконавець став казкарем, хто його навчив розповідати казки, які їх джерела (усна традиція, книжки, радіо), чи користується казкар популярністю серед односельців?

63. Які казки про тварин (вовка, ведмеда, зайця тощо) казкар знає, як оцінює ступінь їх правдивості в зображенні тварин?

64. Чи відомі казкареві твори чарівного, фантастично-героїчного змісту?

65. Які соціально-побутові казки (про панівні верстви, про родинний побут і уклад патріархального села, про бідного та багатого брата, про Правду та Кривду) знає оповідач?

Легенди. Перекази

66. Чи розрізняє оповідач казки, легенди та перекази, в чому вбачає відмінність між ними?

67. У яких життєвих ситуаціях, кому та з якою метою розповідаються легенди й перекази?

68. Як співвідноситься знання казок, легенд і переказів з особою виконавця, його начитаністю, талантом оповідача, особистим досвідом?

69. Яка реакція слухачів на розповіді виконавця, чи вірять вони в правдивість розповіді, як сам виконавець ставиться до твору?

70. Що розповідають про походження світу (про землю, місяць, зорі, веселку), про появу тварин і рослин, людини?

71. Чи існують легенди та перекази про історичне минуле: Київську Русь, татарсько-турецькі напади, запорожців, голодомор, повстанський рух?

72. Які легенди розповідають про походження села та його назви, про походження назв місцевих річок, лісів, озер, гір?

73. Чи зустрічаються християнські та демонологічні (про мавок, русалок, відьом тощо) легенди?

Думи

74. Чи перебували в цій місцевості кобзарі, бандуристи, лірники, якими вони запам'яталися?

75. Який був репертуар кобзарів, чи включав він, крім пісень, думи («козацькі пісні», «поважні пісні», «пісні про старовину»)? Спробуйте дізнатися про зміст цих творів.

Історичні пісні

76. Чи сприймаються історичні пісні як окремий жанр, яке місце займають вони в пісенному репертуарі?

77. Чи зустрічаються пісні про татаро-турецькі напади, полонення мирного населення та страждання в неволі?

78. Які є пісні про боротьбу проти національного гноблення, про Богдана Хмельницького, Максима Кривоноса, Івана Богуну?

79. Які пісні розповідають про російсько-шведську війну, Івана Мазепу, про Вітчизняну війну 1812 року, Івана Мазепу, Першу світову війну?

80. Які є пісні про народні повстанські рухи та їхніх ватажків – Устима Кармалюка, Максима Залізняка, Олексу Довбуша та ін.?

81. Чи зустрічаються пісні, у яких відображені події XX століття?

Ліричні пісні

82. Чи зустрічаються козацькі ліричні пісні? Які саме?

83. Чи зустрічаються кріпацькі пісні – про панщину, тяжке життя селянина-кріпака та боротьбу з визискувачами?

84. Які відомі наймитські, заробітчанські, бурлацькі пісні?

85. Які зустрічаються рекрутські та солдатські пісні, коли та в якому середовищі вони найчастіше виконуються?

86. Які зустрічаються чумацькі пісні, чи можуть виконавці пояснити їх зміст?

87. Яке місце в репертуарі виконавців займають робітничі пісні, які джерела їх поширення, на який період припадає, за спогадами виконавців, їх поява?

88. Які пісні про кохання поширені в цій місцевості?

89. Які відомі ліричні пісні про родинне життя?

90. Які зустрічаються ліричні пісні про вдовине та сирітське життя?

91. Яка сфера поширення та призначення сатиричних і жартівливих пісень? Записати тексти. Пісні-балади

92. Які відомі балади на родинно-побутові теми: про перетворення невістки, залятої свекрухою, на тополю, доньки, виданої заміж за нелюба, – на зозулю; сестри й брата – на квіти?

93. Чи зустрічаються історичні балади – про турецько-татарську неволю, про визвольну боротьбу українського народу?

94. Які відомі соціально-побутові балади?

95. Як розуміють і пояснюють виконавці конфлікти пісень-балад? Короткі пісенні мініатюри.

96. Які короткі пісеньки відомі в цій місцевості, які терміни вживаються на їх означення: приспівки, триндички, дрібушки, козачки, співаночки, частушки, частівки, коломийки?

97. Які зустрічаються приспівки до танка – гопака, козачка?

98. Чи відомі коломийки; поширені вони серед різних прошарків населення чи тільки серед вихідців із західноукраїнських областей?

99. Які частушки та коломийки на родинно-побутову тематику (про кохання, родинне життя) зустрічаються?

100. Чи відомі виконавцям частушки та коломийки на сучасну тематику?

101. Які джерела знання частушок і коломийок виконавцями (місцева традиція, радіо та телебачення, художня самодіяльність)? Яку роль відіграють у поширенні частушок міжнаціональні контакти?

102. Чи не складають частушок виконавці або їх знайомі?

103. У яких життєвих ситуаціях співаються частушки, чи супроводжується їх виконання акомпанементом, танком, чи розігруються пісенні діалоги, як це відбувається? Народна драма

104. Чи збереглися спогади про народний ляльковий театр (вертеп), яким був зміст вистав?

105. Чи зустрічалися інші види народної драми: «живий вертеп», «Коза», «Маланка», «Трон», «Цар Максимильян»? Чи брав участь у виставах хтось із наших сучасників, які спогади лишилися, чи не вдається відтворити? Анекдоти.

106. Чи називають анекдоти в цій місцевості по-іншому: жарти, гуморески, усмішки і т. ін.?

107. Де, в яких життєвих ситуаціях і з якою метою розповідаються анекдоти?

108. Які суспільно-побутові та родинно-побутові анекдоти побутують у цій місцевості? Чи зустрічається явище модернізації старих анекдотів?

109. Чим пояснити популярність деяких анекдотів, чи існують анекдоти (давні та нові) на місцеві теми? Дитячий фольклор

110. Які зустрічаються зараз колискові пісні, хто та коли їх виконує?

111. Які знав виконавець забавлянки (утішки), що супроводжують підкидання, хитання, погладжування дитини, ігри з ручками, ніжками?

112. Які відомі заклички до дощу, комах, птахів, рослин?

113. Які є прозивалки: прозивалки-прізвиська, прозивалки-портрети, прозивалки-діалоги, погрози?

114. Які є небилиці, скоромовки?

115. Які відомі лічилки, чи зустрічаються незрозумілі та викривлені слова в них, як виконавці пояснюють ці слова?

Додаток 5.

Зразки паспортизації текстів

Вінницька область

Тростянецький район

с. Вербівка

Янушкевич Ольга Дмитрівна,

83 роки, освіта – 7 класів.

Записано 5 липня 2021 р.

Історична пісня.

Записали: Коваленко Тетяна

Василівна – студентка факультету

філології й журналістики імені

Михайла Стельмаха Вінницького

державного педагогічного

університету імені Михайла

Коцюбинського

Текст